

pus cum Maurino archidiacono suo, ubi et adfuit A appareat, et pragmatica ipsius omnem veritatem sanctus Agricius Treverensis episcopus. contineat.

Quarto, quomodo Decius, qui uno tantum anno vel paulo plus præfuit, et Cornelium papam martyrizavit, Xistum papam cum Laurentio archidiacono suo interficere debuerit, cum Stephanus et Lucius, antecessores Xisti, a successoribus Decii Gallo et Volusiano vel Valeriano et Gallieno martyrizati sint.

Quinto, de Constantino Augusto, quod ab Eusebio Nicomediense baptizatus sit, Ariano dogmate. Dicunt autem hæretici baptismum cum, ut in Jordane baptizaretur, differre voluisse, sed in Nicomedia præventum morte noviter ab Eusebio Ariano baptizatum esse. Verior autem est historiæ Græcorum assertio, ubi habetur ab hæreticis, propter invidiam Christianorum, quod de concubina sit natus, et rebaptizatus, confictum esse, cum et baptisterium ejus quo a Sylvestro baptizatus est adhuc Romæ

(548) Hac epistola, quam non existimo esse integram, respondet Herigerus quæstionibus sibi ab Hugone factis in epistola cujus fragmentum sequens tantum habeo: *Domno abbati H. frater Hugo. Quod Beda et Dionysius in opusculis suis videntur diverse*

Sexto, de sancta cruce, quam quidam pulant nisi post conversionem Constantini et tempore S. Sylvestri non esse inventam; sed Sylvestro antecessit Melchiades, Melchiadi Eusebius, qui inventionis ejus celebritatem præcipit in decretalibus suis observandam, utpote suo tempore inventam v Nonas Maii.

Septimo, de probroso Arii interitu, quasi tempore Constantii filii Constantini secundum historiam ecclesiasticam exstitit, sub Alexandro episcopo suo esse non potuit. Obitus enim Alexandri obitum præcessit Constantini annis viii. Athanasius namque, qui Alexandro successit, primum exilium apud Treverim, jussu Constantini, non Constantii, pertulit, quando cum Maximino episcopo Treverorum et Servatio Tungrorum et aliis multis Coloniensi synodo interfuit, ubi Ephrata ejusdem civitatis episcopus damnatus fuit (548).

sentire, quod aliquando quoque plerosque confundit, vestro petimus corrigi examine. Nam Beda, qui in capitulo 47, quod inscribitur De annis Dominice Incarnationis authentice, imo et evangelice viii Kal. Aprilis, xv luna diem.....

ANNO DOMINI MVIII.

NOTGERUS LEODIENSIS EPISCOPUS

NOTITIA HISTORICA

(*Gallia Christiana nova*, tom. III, pag. 845.)

Notgerus, seu *Notkerus*, ut in diplomatis passim C legitur, Alemannus ortu, in Suevia nobilibus parentibus natus, primum monasterii S. Galli præpositus, ut in Chronico Saxonico legitur, ubi tantum in litteris ac pietate progressum fecit, ut fratribus præponi meruerit, et inde ab Odilone Stabulensi abbate ad suos erudiendos evocatus fuerit, teste Bartholomæo Fisenio; demum Eraclio e vivis sublato suffectus est, et a S. Gereone Coloniensi episcopo consecratus 974. Vir fuit eximie pietatis, singularis pro illis temporibus eruditionis, summæ in agendo sapientiæ, miræ in pertractandis negotiis sagacitatis, et vix non immensæ erga omnes benevolentie simul et munificentie.

Primum ejus studium fuit ut plebem ad officium revocaret, ratus illam, nisi coereretur, rempublicam D universam suo veneno brevi infecturam. Statim atque possessionem iniit, iis qui omnem Eraclii domum impudenter perruperant, diem dixit, et, cognita

causa, damnatos pœnas luere jussit. Caprimontanam arcem infra secundum ab urbe lapidem sitam, accessu arduam, murorum ac turrium firmitate munitam, hoc tenus inexpugnatam, imo et inexpugnabilem visam, Leodico imminentem, latrunculorum et pagi tyrannorum speluncam, improbanda ac temeraria fraude cepit, ac totam evertit tanto suorum ardore ut pristinae munitionis nullum omnino vestigium permanserit. Crevere ista ruina Leodicum et Aquisgranum, eversa quippe Dei Genitricis basilica, presbyteros duodecim qui in illa Domino serviebant, cum omnibus suis redditibus Aquensi collegio conjunxit, et additis de suo vectigalibus, alios in super denos instituit. S. Caprasii in eodem monte positum collegium canonicorum ad sancti Pauli Leodum transtulit. Tertiam S. Joannis evangelistæ ecclesiam vix nulla destruere potuit, donec similem in urbe construendam vovisset, cujus se voti religione liberavit anno 981. Unde hic versus compositi :

*Legia ditatur per me, Capri mons spoliatur.
Hic ruit, hæc surgit; manet hæc, nunquam ille
[resurgit.]*

Urbem deinde muro circumcinxit, et ædificiis honestavit; majorem ecclesiam, vetustate et operis infirmitate ad lapsum declinantem, a fundamentis renovavit, et ampliavit, ditissimisque ornamentis decoravit; claustrum, domos, officinas et episcopale palatium de novo construxit; plurima alia templa quaquaversum in urbe erexit; et quot templa tot arces munitissimas condidit, sicque tutissimam ab hostibus reddidit civitatem; hinc illa carmina:

*Legia, lege ligans cum prælatis sibi leges,
Notgerum Christo, Notgero cætera debes.*

Nec urbe se tenuit antistitis munificentia, sese foras exeruit, et late diocesim non exornavit tantum, sed et communivit. Fossensem ecclesiam condidit, inquit Ægidius, et in defensionem, muro turribusque validissimis circumcinxit. Thudinium seu Tuinum urbem condidit, firmisque munivit operibus in loco natura prævalido, et ex omni fere parte arduo. Mechliniam a Nortmannis vastatam restauravit, collegium duodecim canonorum condidit, addita præpositi dignitate. Comitatum denique Hoiensem acquisivit, illum Ansfrido S. Lamberto largiente.

Nec ecclesiæ suæ temporalia duntaxat, sed spiritualia quoque, et quidem præcipue, curavit Notgerus. Exemplo prædicabat et verbo. De eo Ægidius cap. 57: « Erat pauperibus mitis, superbis divitibus terribilis; bonis quibusque lenis ac mansuetus, iniquis at malitiosis metuendus; potentibus venerabilis, mediocribus amabilis, admirabilis sapientibus; indoctis eruditer clementissimus, senum ac debiliū sustentationis baculus, juvenum et adolescentium correptor studiosus. Providus in consilio circumspectus in facto, clarus in eloquio, discretus in silentio. » Incredibilis erat ejus eloquentia, qua quidquid rectum ac honestum est persuadebat, quidquid vitii et turpitudinis insectabatur, hæreses fortiter profligabat, quamquam quæ fuerint nemo prodiderit; verbo divino rebelles anathemate percellerat, idque nusquam incassum, ut notant auctores.

Sed quia spes Ecclesiæ præcipua in juventute consistit, mirum qua cura, quo ardore pro illius educatione laboravit, illi moderatores undique conquisivit, litterarum cognitione, diligentia et morum integritate conspicuos. Factis et cohortationibus magistrorum et discipulorum animos accendebat, difficiliore theologiæ quæstiones cum illis non raro discussas definiebat: hos propositis pro cujusque captu materiis, vel enodatis paulo obscurioribus, instruebat; ab illis vix poterat evelli, adeo ut dum in via pergeret, inquit Anselmus, secum scholas scholarumque circumduceret, cum omni libraria suppellectili et præposito doctissimo. Dignam episcopo curam, et miris cumulatam fructibus! Ex ejusmodi quippe disciplina omnes tantæ diocesis clerici doctiores evaserunt, et non pauci religione sapientiaque adeo illustres prodierunt, ut longe lateque pietatem et

scientiam disseminarint: inter hos recenset Anselmus Othertum, Huboldum, Durandum, Wasonem, Rothardum, Erluinum, etc., qui varias Ecclesias vel docendo illustrarunt, vel ut episcopi gubernarunt.

Monachis quoque ubique favit. Gemblacenses adeo fovit, ut eum in patrem et dominum elegerint. (ANSELMUS, pag. 206), sicque superveniente imperiali auctoritate, Gemblacensis abbatia Ecclesiæ Leodiensi cessit. Laubio restituit Fulcuinum non parvo rei monastice incremento, eique mortuo suffecit Herigerum, virum et pietate et scientia percelebrem.

Ejus sapientia reipublicæ et imperiali dignitati perutilis exstitit. Othoni II fuit charissimus, et fere semper a consiliis. Eo mortuo suffectus est Otho III, anno vitæ undecimo, et dum regno maturesceret, puertitæ præceptor a Germaniæ principibus electus est. Henricum successorem suam in conjugio continentia celebratissimum juvit in pluribus ac præcipue in bello adversus Balduinum Flandriæ comitem; cum enim Valentianas ab hoc occupatas irritò conatu obsideret imperator, in consilium et auxilium advocatus Notgerus, ut longo rerum usu valebat, in Flandri ditionem bellum inferendum asseruit. Secutus consilium Henricus in Flandriam signa movit, omnia depopulatus. Gandavum obsidione cinxit, tam felici eventu, ut pacem petierit, Valentianas restituerit, et in fidem ac officium redierit Balduinus. Hinc minime mirum si plurima ab

his imperatoribus acceperit beneficia. Otho secundus imperator dato ei diplomate quidquid Pipinus Carolus M., Ludovicus, aliique ad ipsum usque principes, Ecclesiæ Leodiensi donarunt, ac nominatim Hoiium, Fossas, Lobium, Tungros, Mechliniam, ratum esse jussit. Datum refertur VIII Idus Januar. anno Dom. Incarnat. 984 (*juxta hodiernum computandi modum*), regni Othonis II, XIX; imperii vero XIII, indict. VI. Sed errarunt in notis chronologicis librarii, legendumque anno 990, ind. VIII. Simile ab Othone III obtinuit, quo præter jam enumerata, Brunengerusium comitatum, Trajectum et Gemblacensem abbatiam in ditionem Leodiensem transcripsit. Datum porro dicitur anno 994. Denique anno 1006 ab Henrico Othonis successore obtinuit, ut quæcunque Leodicensis Ecclesia superiorum regum beneficentia possidebat, auctoritate sua confirmaret

Charitatem et beneficentiam ad mortuos extendit. Cum enim S. Odilo in universa Cluniacensium congregatione defunctorum commemorationem instituisset, a vide suscepit institutum et in sua diocesi, ut fert ejus traditio, observandum præcepit.

Quid de Landoaldi et Amantii sanctitate et miraculis resciret rogatus ut litteris mandari curaret, jussit Herigerum Laubiensem monachum rem exsequi, ejusque operi præmisit epistolam suo nomine Womaro venerabili in Christo patri et fratribus Gandavensibus datam. Hincque effectum est ut Adalbero Remens, archiepiscopus sanctorum illorum reliquias exponi permiserit, et cultum publicum san-

xerit. Anno 995 sedit in concilio Mosomensi iv Nonas Junii, ubi agitata est causa Arnulphi e sede Remensi dejecti, et Gerberti in ejus locum subrogati. Vide t. IX conc. Labbei. Eodem anno in locum demortui Rotardi Camerac. episcopi Erluinum Leodic. Ecclesie archidiaconum promoveri curavit, idque opera Mathildis filie Othonis Quindeliburgensis abbatissae. Aduit et synodo Francofort. ad. 1006, ubi S. Henricus imperator pro erigenda Bambergensi Ecclesia in episcopalem supplicavit. Anno 1007 ejus rogatu Henricus Germanie rex benefacit Thornensi nobilium canonicarum collegio (*Mir. not. c. 78*).

Denique annis, meritis et gloria plenus, exactis in regimine 36 annis, ad Christum evolavit, iv Idus Aprilis anno 1007; 1008, inquit Mabillon, *Annal.* tom. IV, pag. 201, idque auctoritate scriptoris Vitae S. Theodorici Andagin, seu S. Huberti abbatis, qui ipsius aequalis fuit, quique ortum ejus sic notat: «Natus est anno Incarnat. Dom. 1007 imperatore apud Romauos et Germanos Henrico, anno postquam Juniori Othoni successerat sexto, praesidente in Leodiensi sede Notgero, magnae sanctitatis et prudentiae viro, postquam ordinatus fuerat episcopus anno septimo trigesimo, etc.» Et ut alter codex addit: *Priusquam vita decederet anno uno.* Quod et inde

A confirmatur, quod totum annum 1007 decurrisse videatur. S. enim Henricus imperator ejus petitione benefacit Thornensi collegio praeepto dato ii Nonas Junii. Deinde erectioni Bambergensis episcopatus subscripsit hoc ipso anno Kalendis Novembris, ut videre est apud Labbeum tom. IX, col. 785. Adeoque non ante in sequentem annum mense Aprili demortuus dici potest. Confirmatur denique auctoritate Lamberti Scafnaburgensis, qui ad hunc annum Notgeri obitum refert, ut et Chronicon Leodiense, *Labb. Bibl. ms. tom. I, pag. 337.*

B Porro quia sine dolore non amittitur quod cum amore possidetur, orbitatem suam deplorarunt omnes totius dioecesis ordines. In urbe dies singulos sibi sumpserunt singula canonicorum collegia ut patri patriae parentarent, ac demum in Ecclesia S. Joannis, ut suo testamento sanxerat, sepultus est ad Aram S. Hilarii. De illo, praeter jam relatos Anselmum et Aegidium, agit Albericus in Chronico. Ejusdem meminit Chronicon Centulense l. III, c. 30. Vitam S. Remacli rogatu Warinfredi abbatis Stabulensis composuit, ut non nulli volunt. In Marca Hispanica, p. 994, refertur Notgerum subscripsisse litteris Benedicti papae VIII pro Urgellensi Ecclesia, quod stare nequit.

NOTITIA LITTERARIA

(FABRIC., *Biblioth. méd. et inf. Lat.*, tom. V, p. 143.)

Notgerus, *Nothegerus*, *Notkerus*, natus in Suevia, C episcopus quadragesimus sextus ab ann. 972 ad 1008 Leodiensis, apud Othonem III imperatorem, quem cognatione attingebat, gratiosus, in epistola ad Werinfridum abbatem Stabulensem, *Vitae S. Remacli*, apud Surium 3 septembr., et *Gestis pontificum Tungrensium, Trajectensium, Leodiensium a Chapeavillo* praemissa, profitetur se non hujus Remacli modo sed et caeterorum suae sedi pontificum tempora et gesta, quae undecunque potuerit corradi, ad sua usque tempora collegisse. Gesta autem illa primorum episcoporum xxvii, non sub Notgeri sed sub Harigeri abbatis Lobiensis nomine edita sunt a Joanne Chapeavillo, t. I *Sylloges suae de episcopis Leodiensibus*, 1612, 4, et Harigero auctori tribuuntur a Sigeberto, cap. 138. Verisimile tamen videtur non D diversum opus fuisse quod a Notgero susceptum, et ab Harigero Notgeri amico aliisque conjuncta opera perfectum est, ut non absurde suspicatur Oudin. t. II, pag. 484. Atque in *Vita S. Remacli* apud Surium et apud Chapeavillum t. I, pag. 82 seq., multa ad verbum eadem. Exhibet autem Surius ad 3 Se-

ptembris sub Notgeri nomine et *Vitam S. Remacli*, vicesimi septimi ab ann. 650 ad 653 episcopi Leodiensis, et *libros duos de ejus miraculis*, in quorum secundo monasterium Stabulense a Danis ann. 883 exustum ita refertur, ut auctor illo se nuntio consternatum testetur: *Et ecce perfertur ad nos tristissimus*, etc. Itaque antiquioris scriptoris verba haec sunt, neque tamen ideo de Notgero aliquo seniore horum librorum auctore cogitandum. *Vita S. Landoaldi* archipresbyteri saec. VII, Rotgani sociorumque Amantii diaconi, Adriani martyris, Juliani, Vincianae et Adeltrudis libris II, scripta jussu Notgeri ab eodem Harigero, atque Notgero auctori inde tributa, cujus etiam epistola an. 980 ad Womarum abbatem Gaudensem data praemittitur, exstat apud Surium 19 Martii, et cum Henschenii notis in *Actis Sanctor.* tom. III Martii, pag. 35. 41. *Vitam S. Hadelini* presbyteri circa ann. 690 in Belgio, eadem Acta sub Notgeri nomine offerunt tom. I Febr. 3, p. 372, 376. Et Mabillonius *Saec. II Benedictin.*, p. 1013.